

Mellékletek:

Dr. Halász Géza könyve a hazai járványok elleni küzdelem történetéről,  
különös tekintettel a kolerára

A dr. dabasi Halász Géza (1817-1888) orvosi és közéleti munkásságának értéktári besorolására irányuló javaslatot 2018-ban tárgyalta és fogadta el a Tisztelt Bizottság. Életútja, pályája bemutatását ezért szükségtelen ismételni, ugyanakkor hangsúllyal ki kell emelni a tárgyalt új téma vonatkozásait.

Dr. Halász Géza életrajzírói sokoldalú tudományos tevékenységét elemezve visszatérően kitérnek arra, hogy különösen érdekelték a ragályos betegségek, azok természete és terjedésük lehetséges módozatai. Az 1831. évi, első magyarországi kolerajárványt tizennégy éves ifjúként élte át és szerzett közvetlen tapasztalatokat az ismeretlen kór pusztításáról. A járvány elleni küzdelem egyik irányítója későbbi professzora, az akkor 56 éves dr. Bene Ferenc (\*1775 †1858) akadémikus, a pesti tudományegyetem orvosi karának igazgatója volt. Bene professzor 1803-tól egészen 1840-ig a különös kór- és gyógytant oktatta, e mellett 1806-tól a Szent Rókus városi kórház igazgatójává és városi főorvossá választották. 1810-ben rektori hivatalt viselt, 1831-ben a Magyar Tudományos Akadémia tagjává, majd 1841-ben az orvosi kar igazgatójává nevezték ki. A pesti tudományegyetem 1848-ban ünnepelte meg orvosi pályájának félszázados ünnepét. Ő vezette be az egyetemi hallgatók kórházi gyakorlati képzését, de nevéhez fűződik a fekete himlő elleni védőoltások hazai kezdeményezése is, melyet 1801-ben végzett először. Bene professzor tudása, eredményei és érdemei, nagy ívű pályája több területen meghatározó befolyást gyakorolt a medikus Halász Géza érdeklődési körére, aki orvosi diplomáját 1841-ben kapta meg. Gyakorlati működését Pest városában kezdte, ahol a kisebb-nagyobb hullámokban, de gyakorlatilag minden évtizedben visszatérően jelentkező kolerajárványok mindig nagy szakmai kihívást jelentettek számára. Példaadó szorgalommal foglalkozott a kór megelőzésével és gyógyításával egyaránt. Pest városának sokáig kerületi főorvosa volt. Különösen értékes tapasztalatokat szerzett 1854-ben, amikor az 1831-et követő második legnagyobb járvány érte el a fővárost. Az első megbetegedések októberben jelentkeztek és a gyilkos kór 14 hónapon át szedte áldozatait. Többször is megszűntnek hitték a fertőzést, ám az mindig újra éledt. Főként a polgárházaknál szállásoló, Galiciából és Erdélyből vezényelt katonaságban gyanították a fertőzés forrását. Pesten végül összesen 3520 megbetegedést jegyeztek fel, és a betegek nagyobb fele, 1848 fő meghalt. (Párhuzamosan Budán 1477-en betegedtek meg, közülük 507-en hunytak el.) A belvárosban a lakosság 0,89%-a, míg Ferencvárosban 4,09%-a, Józsefvárosban 4,22%-a betegedett meg, azaz a gyilkos kór az elemi higiéniai hiányosságokkal terhelt szegényebb városrészeket jobban sújtotta. A szakismeretek gyarapodása mindinkább hasznosult a megelőző orvosi intézkedésekben, így az 1866. évi járvány már rövidebb ideig, július és november között pusztított. Pesten 4082 betegből 1944-en haltak meg, míg Budán 1240-ből 539-en, azaz a mortalitás csökkent, bár még mindig magas maradt. A kolera utolsó nagy támadását 1872 és 1874 között szenvedte el Magyarország. Pesten az összes megelőző járványt meghaladta a kolerás fertőzések száma: 5284 megbetegedésből 2558 halottat regisztráltak. Az egyesített főváros első bizottsági ülésére dr. Halász Géza jelentést állított össze a járványos betegségek történetéről. Megállapítja: „ezen tartós járvány leginkább érezte egészségügyi intézkedéseink hiányait, amelyek a tisztaság, fertőtlenítés, csatornázás, a szegények ételmezése, lakásra, betegápolásra vonatkoznak. Nincs miért tagadni, hogy a járvány természetét, kóroktani viszonyait eléggé nem ismerjük... azonban bármi legyen a járvány természetében a megfoghatatlan, azt tudjuk, hogy annak nagymérvbeni fellépését, dülását orvosi, rendőri intézkedés által akadályozni lehet; tehát ezeket kell erősen kifejtenünk, alkalmaznunk, hogy így az orvosi tudomány legszentebb feladatának, amely abban áll, hogy a

betegségtől megóvassunk, megfelelhesünk.” A jelentés sikerét, tudományos színvonalát mi sem bizonyítja jobban, minthogy hat évvel később a fővárosi közgyűlés kinyomatásáról, és az össze hazai törvényhatóságnak történő küldéséről hozott döntést. A 210 oldalas munka 1879-ben az Egyetemi Nyomdában készült, és a „Budapesten uralgott járványos betegségek történelme, különös tekintettel a cholera-ra” címet kapta. (OSZK jelzete: 125.341, szabadon kutatható.) Példányszámára nincs pontos adat, de nagyságrendje valószínűsíthető, ha belegondolunk abba, hogy még a Trianon előtti Magyarországról van szó és ekkor pl. Dabas is négy településből állt. Miután az egyesítést követően tisztiorvosi állásáról lemondott, a könyvkiadáskor már dr. Halász Géza a főváros munkáját bizottsági tagként segítette, mert élete fő célja, a közegészségügyi célok szolgálata mellett haláláig kitartott.

Szállási Árpád orvos történész 1978. évi írásában dr. Halász Géza élete főművének nevezi a kiadványt. Leszögezi, hogy a kiváló epidemiológus „Halász főorvos legjobban a kolera járványokat ismerte.” Továbbá: „Járványtörténeti könyve forrásértékű.”

Ez az évszázados vélemény már az időállóságot jelzi: a hozzáértés, alaposág és precizitás, a magas szakmai színvonal későbbi orvosnemzedékek elismerésére is számíthat. A könyv a nagy ismeretlennel való harc jó példája, hiszen Robert Koch (1843-1910) német orvos, mikrobiológus a könyv kiadása után néhány évvel, 1884-ben azonosította a kolera kórokozóját, a *Vibrio cholerae*-t. Bebizonyította, hogy a baktérium a felelős a betegség kialakulásáért, s ez lett a hatékony és sikeres védekezés alapja.

Dr. Halász Géza könyve a szerző főműve és alapvető forrása a kolera elleni magyarországi küzdelemnek. Ma is haszonnal forgatható, a szerző alaposága és magas színvonalú hozzáértése a laikusokat is lenyűgözi. Fontos gyarapítója a magyar orvostörténeti irodalomnak és településünk értéktárának is.

## Bibliográfia

Fővárosi Lapok: Becses szakmunka. 1880. április 30. p. 495.

Pesti Hírlap: Dr. Halász Géza volt tiszti főorvos munkája. 1880. április 30. p. 5.

D. K. J.: A Budapestben uralgott járványos betegségek történelme, különös tekintettel a cholera-ra. A Hon 1880. július 7. pp. 1-2.

Akadémiai Almanach 1889: Nekrológ az elhunyt tagokról. pp. 364-367.

Szállási Árpád: Egy kiváló epidemiológus a múlt századból. Orvosi Hetilap 1978. január 22. pp. 218-219.

Valentyik Ferenc: Járványok Dabas helytörténetében IV. Dr. Halász Géza szerepe a hazai kolera járványok elleni küzdelemben. Kézirat, 2020.

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Hal%C3%A1sz\\_G%C3%A9za\\_\(orvos\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Hal%C3%A1sz_G%C3%A9za_(orvos))

<http://real-eod.mtak.hu/5284/>

.Összeállította: Valentyik Ferenc